

Střítecký, Jaroslav

Karafiát, Jan (editor)

Národ sobě

In: Střítecký, Jaroslav. *Studie a stati*. 2. Karafiát, Jan (editor). Vydání první
Brno: Masarykova univerzita, 2020, pp. 274-281

ISBN 978-80-210-8879-5 (1. sv.); ISBN 978-80-210-9569-4 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142500>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NÁROD SOBĚ

„Panství musí nakonec připadnout tomu, kdo vytváří a ovládá ducha [...] a ten nejpomalejší národ dohoní všechny ty rychlé a povrchní. Pak se ukáže, že ostatní národy byly květinami, které opadávají. [...] Drahocenný statek německé řeči, která vyjadřuje všechno, to nejhlubší i nejtěkavější, ducha i duši, která ví, co je to plnost smyslů – Naše Řeč opanuje svět.“

Chudák Friedrich Schiller si nemohl ani pomyslet, kdo všechno se ho bude dovolávat – a že nakladatelství Suhrkamp vydá v roce 1967 knížku *Germanistik – eine deutsche Wissenschaft*, v níž. profesori Lämmert, Killy, Conrady a von Polenz budou rozebírat spornost bytostného němectví, které začalo tak převelmi krásně, že bylo těžko dohlédnout jeho bestiálních (nikoli ovšem nevyhnutelných) konců.

Již otec všech německých – ale i slovanských – vlastenců Johann Gottfried Herder se domníval, že jazyk určuje svéráz a duchovní strukturu národa. Eberhard Lämmert si ve své studii *Germanistik – eine deutsche Wissenschaft* povšiml, že Herderův pojem „národ“ – vymezený na základě společenství jazyka – se podstatně liší od pojmu „la nation“, který měl vystihovat společenství Francouzů ve svazku státním a občanskoprávním. Velcí Němci na začátku devatenáctého století definovali národ na základě toho, co jim v politické mizérii zbylo. Vyvolali patos němectví, který měl být oslavou ducha. Tak už v samém počátku národního uvědomění bylo „němectví“ odtrženo od konkrétní politiky a jeho idealita byla postavena do protikladu k „pragmatismu“ politiky francouzské a později i anglické. Jacob Grimm ohraničil později (1846) předmět germanistiky jakožto vědy o „*německé podstatě v řeči, mýtu, právu a mravech*“ prakticky jen v jednom: že se nemá zabývat „*vlastní politikou*“.

Šlo o něco více než jen o reakci na neutěšené politické poměry. Proměňuje se tu samo hledisko: Zatímco Immanuel Kant měl za to, že by na základě veřejné

diskuse bylo možno racionalizovat společnost a zrušit tak politiku v morálce, již Herder a po něm mnozí další formují svůj stěžejní filosoficko-historický pojem „národ“ programově ze zcela jiných zdrojů, budující říši „národného ducha“ stranou praktického rozumu. Kantova vize překonání politiky v morálce, racionalizovatelné skrze kritérium obecně myslitelného, je představou zrušení panství, osvobození člověka. Nelze přehlédnout její přirozenoprávní základ: vychází ze ztotožnění „člověka“ a „vlastníka“ v „občanu“, jakož i z přenesení harmonie volného trhu do praktické racionality společnosti vůbec. „*Obsahovala-li někdy ideologie moment pravdy, bylo to právě tenkrát*“, napsal Jürgen Habermas. Byla to revoluční pravda předrevolučního osvětleného třetího stavu; pravda, jejíž osvobodivý patos se dochoval až k Marxovi. Proto mohla Velká revoluce učinit královeckého filosofa občanem francouzským zcela v duchu vlastenecky uctívané „la nation“ – a nejněmečtější úřednická němčina *Kritiky čistého rozumu* nevadila přitom nikterak ani pařížským patriotům, ani Kantovi.

Goethe ještě v roce 1827 chválil Ampèra, „že nechal daleko za sebou národnostní předsudky“, a francouzským romantikům vytykal, že jejich práce nesou vždy „osobní barvu autorovu“ a nikdy nedají zapomenout, „že to psal Francouz“. A na tom, že se stal zakladatelem novodobého německého básnictví, nezměnily nic ani útoky osvoboditelů Německa, vyčítajících Goethovi, že nepodporoval národní protifrancouzský odpor válečnými písněmi. Goethovi vlastenečtí kritikové nebojovali v tzv. osvobozeneckých válkách jen proti Napoleonovi, ale také proti Civilnímu kodexu. V pojmu „národ“ zformovali nové „my“; nebylo to již univerzální „my svobodní občané“, nýbrž „my Němci“. Dál se „la nation“ postihnout jako měšťanská veřejnost svobodných soukromých osob, která došla sebeuvědomění v osvícenském racionalismu, ono nové „my“ je naproti tomu pouze totálně sjednocujícím společenstvím, opatřeným nadto posvěcením zvláštnosti, tedy rozdílností od jiných společenství. Ve srovnání s univerzalitou osvícenského racionalismu tkví v základu onoho nacionálního „my“ jádro iracionální: svou argumentaci může posbírat pouze z neprostupných zlomků individuality světa názorného: pocit domova, místní kolorit vlasti, jejich mravů a řeči – to vše je obsahově neopakovatelné. Má-li něco takového být poutem totálního společenství, nezbyvá než dosáhnout určitého stupně obecnosti (nutného k tomu, aby jednotlivé se stalo principem) patosem prožívání, intuitivním proniknutím – povýšením metafory na axiom. Není tedy náhodou, že výzbroj novodobého nacionalismu pochází i metodologicky z arzenálu pozdní romantiky.

Liberálně demokratické koncepce uchovávají do roku 1848 v zásadě ještě totožnost „národa“ a „veřejnosti“, identitu omezenou ovšem pouze na veřejnost národní. Představa národa nabývá přitom rysů iracionální substance. Přece však, když například Georg Gottfried Gervinus formuloval cestu Německa k demokracii jako zápas demokratického germánství s románským principem univerzální vrchnosti, když Augustin Thierry v pojmech jen obrácených ukazoval nesmiřitelné napětí

mezi aristokracií a měšťanstvem jako fixaci někdejšího porobení galské svobody germánskými kmeny, nebo když František Palacký vylíčil vznik feudalismu u nás jako úchvat demokratického slovanství cizorodou germánskou kulturou – přece tu přes všechny nacionální ostny šlo především o programy občanského osvobození. Pouze povýšení „národního ducha“ na princip naznačovalo, že novodobá pax romana by mohla nabýt i nekulturních forem. Leopold Ranke věnoval významnou část svého díla vylíčení vzniku novodobého evropského státního systému ještě s konzervativní oddaností bohu a vědě; brilantní duch Theodora Mommsena si již neušetril u nás dobře známou poznámku, že Slované jsou hnůj ke germánskému dubu; Gervinův žák Heinrich Treitschke byl pak zcela oddán „principům“: Prusové mu byli nejnadějnějšími mezi Němci, Němci nejlepšími mezi národy. Na obzoru liberálně demokratického nacionalismu stál národní stát, který měl osvobodit poddaného v občana. Po roce 1871 se naopak autentické uskutečnění „národní velikosti“ dostává do roviny státního pojmu Bismarckovy říše – zásluhou liberálů, kteří zapomněli všechno jiné, jen ne svou nacionální frazeologii. Svazek „národa“ s racionálně diskutující kulturní veřejností měšťanstva se uvolnil úplně. Pouto národního společenství se přestalo bezprostředně vztahovat k utopii „společnosti“. Degenerovalo v agitační trumf.

Výrazně je tato proměna patrna z dějin německé čítanky, které ve výmluvné zkratce shrnul göttingenský profesor Walter Killy (*Zur Geschichte des deutschen Lesebuchs*, v citované knize). Prostředek, jímž se společenství samo kultivovalo, vychovávalo, ospravedlňovalo i uvědomovalo, stává se tu autentickým svědkem.

Předosvícenské soubory čtení měly čtenáři zprostředkovat svět. V osvícenských čítankách se ono zaměření na zprostředkování světa stalo pedagogickým cílem, kurióza byla potlačena, čtení se třídilo metodicky – jak je vidět již z názvu Sulzerovy čítanky *Průpravná cvičení k probouzení pozornosti a přemýšlení* (SULZER, Johann Georg. *Vorübungen zur Erweckung der Aufmerksamkeit und des Nachdenkens*. Berlin: Nicolai, 1780–1782). Rozdělení čtiva odpovídalo univerzálnosti osvícené kultury, která hleděla obsáhnout konkrétní „svět“. Podobně Basedowova *Základní kniha pro mládež, pro její rodiče a přátele* je metodicky rozdělena a zaměřena na výchovu k občanství; snaží se podat všechno „nutné poznání“ pro život, ba v roce 1774 nechybějí ani věcná osvětlení života sexuálního. Z těchto milých knih vyzařuje patos přirozeného poznávacího úsilí stavu, jehož šance spočívá v jednotě praktického světa. Emancipace poddaného v občana je uskutečněním přirozenosti člověka a jeho základních práv: navrací člověka tam, kam patří.

Zatímco Sulzerova a Basedowova čítanka dokumentují základní praktické sebeuvědomování měšťanské veřejnosti, Eschenburgova literární čítanka *Beispielsammlung zur Theorie und Literatur der schönen Wissenschaften* (8 dílů, Berlin: Nicolai, 1788–1795) ukazuje již na kultivaci měšťanské subjektivity. Nepřináší poučení ze života pro život, nýbrž z poezie pro život. Tak jako čítanky předchodí nečiní si starostí s pedagogickými problémy: nerozlišuje mladistvé žáky od dospělých, a ne-

musí proto slevovat nic z věcné kvality; snaží se podat poučení racionální a úplně. Jediným pedagogickým záměrem literární antologie je podat vzory ke třibení úsudků a vkusu. Látka je věcně utříděna podle literárních druhů, příklady jsou brány z evropských literatur od řecké antiky až po současnost. Jediným kritériem je dokonalost, s jakou naplňují ten nebo onen kánon. Literatura zde tedy ještě znamená „literaturu vůbec“, nezná národních přehrad a publikum se v přehledu seznamuje s jejím celkem. Veřejnost, pro kterou je tato literatura určena a jejíž soukromé cítění zjemňuje a opracovává, je společenstvím svobodných lidí – společenstvím bez národních hranic. „Národ“ v jejím slovníku znamená totéž co „lid“, tj. „všichni občané“. Polemicky je ohraničena pouze proti sféře despotického státu – proti panství násilí a moci: jako jeho protiváhu vytváří svou vizi přirozené společnosti svobodných lidí. Jak známo, v Německu odkvetl tento občanský optimismus rozumu velmi rychle. Již Hegel označuje veřejnou diskusi, kterou měl Kant v úctě jakožto neúčinnější společenské nacházení rozumného, za pouhé „rozumování“.

Po osvobozenecích válkách vyhovují velcí němečtí nakladatelé, jako Barth nebo Cotta, vlně „německého hnutí“. Čítanky té doby odpovídají oddělení „národa“ – zakotveného výlučně v jazyce a kulturní svébytnosti – od neuspokojivé situace, v níž národ žije. Racionální jednota praktického světa je nalomena v samém základě: obzor měšťanského vědomí se omezuje filologicky. Tak například čítanka Schwabova *Die deutsche Prosa von Mosheim bis auf unsere Tage* (2 díly, Stuttgart, 1843) se sice soustřeďuje jen na literaturu německou, zato však se neomezuje jen na poezii, jak bylo zvykem – a uchovává naposled osvícenou otevřenost vůči všem odvětvím praktického života. Robert Heinrich Hiecke píše roku 1824, „že se žáci mají seznámit s literaturou svého národa, která jakožto jasně vypracovaný obraz národního ducha jest pravou ideální vlastí jejich mysli [...]“. Pojem národa, formulovaný už v duchu pozdní romantiky, tu však je stále ještě spojen s představou demokratické společnosti: vize svobodné vlasti měla ráz předbřeznový – šlo o sjednocení Německa a o založení demokratického státu v rámci liberální koncepce. Myšlení v národních pojmech přivádí na svět ideu osvobození Evropy německou kulturou a demokracií; tato idea je zatím prosta šovinismu. Je to nejzazší stadium, kdy „národ“ v Německu ještě znamenal „veřejnost“. Tenkou nit, která spojovala myšlení německých liberálů s racionalitou a humanismem přirozeného práva, přetrhla nezdařená revoluce. Jednota člověka a vlastníka v občanu se potom už jasně odhalila jako fikce. Gervinus začal v padesátých letech uvažovat o čtvrtém stavu jako o naději budoucnosti – a zůstal v tom mezi německými liberály výjimkou. Všichni ostatní hleděli rozpadlou jednotu občanské veřejnosti nahradit něčím hlubším a původnějším – substanciálním nacionalismem. Předbřeznový pojem národa stačilo jen významově posunout, očistit. Echtermeyerova čítanka *Auswahl deutscher Gedichte für gelehrte Schulen* (Halle, 1836) měla uvést žáky do duchovního světa vlastního národa, aby pochopili umění jako nejvlastnější prostředek vnitřního života národů. Ve vydání téže čítanky z roku 1874 již stojí, že účelem souboru je „uvést

mládež do ideálního světa našeho národa [...], a proto do ní může být připuštěno jen to, co je opravdu příkladné a nacionální [...].“

Postupně se čítanka změnila z náročné literární antologie ve výchovnou sbírku primitivně emocionální vlastenecké poezie. „*Na místo někdejší diferencované kultury, založené na úsudku, práci a znalosti, vstupují nyní mýty iracionalismu*“ (Killy). Korunou všeho je mýtus národa, všesvazující a neměnná substance. Reflexe se zaměřuje na prožívání „národní duše“ rostoucí z „lidu“; a tato záměna dokládá, jak temným pojítkem je nacionální „my“. Velebí se přímá citovost (v čítance z roku 1907 se dává přednost „*hlasům básníků současnosti, [...] protože jdou přímo k srdci mládeže a mohou být procítěny bez jakéhokoli vysvětlování [...].“*). Všichni mají rozumět všemu, sjednocující se nikoli už na základě vypěstované racionality ve veřejnost, nýbrž na základě „*dědictví krve a tušení*“ v beztvare totální společnosti. Pojem národa byl zbaven všech diferencovanějších funkcí a zdegeneroval v temné elementární pojítka; primitivnost se hyperbolizovala v mystiku.

Kulturní rozkvět výmarských let dvacátých na tom změnil pramálo. Po prohrané válce začali vychovatelé národa mýtus německví uskutečňovat. Při výuce němčiny má jít „*o výchovu našeho národa k vědomému a radostnému působení ve smyslu prohloubení a zušlechtění, posílení a vyššího zhodnocení naší německé povahy. [...] Německá povaha znamená býti věčným a hledat pravou podstatu věcí. [...] To ji právě odlišuje od sebelásky Románů, od britské licoměrnosti a také od starých Řeků, ulpívajících na krásném zdání. Musíme samozřejmě jasně říci, že všechno sebepoznávání nám nemůže a nesmí bránit v tom, abychom hledali vlastním způsobem naši slávu na zemi i na nebi, abychom nacházeli silné kořeny naší slávy v německém národním svérázu, abychom vše, co je naše, milovali daleko více než cokoli jiného na světě a abychom tímto duchem naplňovali srdce naší mládeže*“ (uvádí Killy). Cena Němce nespočívá v tom, že je člověkem, nýbrž v jeho německví. Pruská čítanka z roku 1925 stanoví: „*Ve vyučování němčině se mají žáci učit německy mluvit a psát, německy cítit, myslet a chtít*“. V duchu „*ideologie národního vzdělání*“ je tato čítanka rozdělena do oddílů: *Všední den a duše* (4 strany), *V boji se životem* (16 stran), *Práce a povinnost* (13 stran) – a 100 stran oddílu *Z nové a nejnovější doby*. Všechny pečují o zachování heroického obrazu Bismarckova a mýtu o „*dýce do zad*“. Pod titulkem *Okolo světa* se místo zeměpisných líčení shrnují sentimentální výlevy o Německtu v cizině. Teoretická próza chybí úplně; výklad má být metodicky nahrazen poučkou a anekdotou, náročnější a průpravu vyžadující umělecké formy je třeba nahradit takovými, které přímo „*oblažují mysl*“. „*Co zbylo z klasiky a z doby předbřeznového patriotismu, bylo znehodnoceno v pouhé alibi*“ (Killy). Walther Killy se domnívá, že se německá národní čítanka ve srovnání s dobou předbřeznovou zideologizovala. Mám za to, že tento závěr je třeba zpřesnit: také liberální pojem národa byl pojmem ideologickým, obsahoval však moment pravdy. Ten ovšem nespočíval v temném zromantizovaném pojmu národa, nýbrž ve vztažení tohoto pojmu k přirozenoprávní utopii společenské, založené na občanské identitě člověka a vlastníka. Po odpoutání od těchto projasňujících funkcí

stala se ideologie národa ideologií bez momentu pravdy: stala se nástrojem napojitelným na jakýkoli program, který nabízí nacionální libido. Posunutí pojmu národa souvisí s rozpadem rozumově uvažující veřejnosti v aklamativní masu. V tomto procesu ztratil „národ“ tvořivou sílu předrevolučního pojmu „la nation“, v němž „lid“ znamenal „rovnost, volnost, bratrství“. Zbytněl v kultovou substanci – mystickou, nesamostatnou, primitivní. Jako kultová substance je trpěný: může být jen vzýván. Eberhard Lämmert ukázal, že germanistika pomáhala od počátku substancializaci pojmu národa podstatnou měrou. Vypěstovala kult básníka-zvěstovatele: poezie a její služebníci zpřístupňovali ostatním prožitky z prapůvodních hlubin německví. Zrodil se mýtus umění, jež vyvěrá z lidu a pro lid. Hans Naumann jej posléze propracoval v cyklickou koncepci dějin německé literatury – německá literatura vzešla prý z jednoty uměleckosti a lidovosti a na vrcholu svého vývoje se má opět k této jednotě vrátit. Literární historikové si přestali všimát klasicistních kánonů a namísto evropských souvislostí duchovního života začali hledat souvislost „germánství“ od dřevních věků po současnost. Literatuře byla nasazena pouta jediného jazyka. V nejstarších památkách germánské slovesnosti se shledávaly rysy autentického německví, neznečištěného „cizorodými“ vlivy. Reformace poskytla dokonce doklad k německosti „německého křesťanství“! Vyučování němčině mělo být především výchovou charakteru k německému světovému názoru. Tzv. sociálně psychologická literární historie Paula Merkera zjišťovala determinaci literárního díla nikoli ve společnosti, nýbrž v duševních kvalitách německví.

„Německé vzdělávací hnutí“ dvacátých let je svého druhu syntézou všeho naznačeného: germanistika má být vědou o německví („Deutschwissenschaft“) a má v tomto smyslu plnit úlohu vychovatele národa. Germanistika plnila tento úkol v mnohém už předtím. Její přední představitelé se honosili svou příslušností k lidu a v literárněhistorických pracích zdůrazňovali, že tato příslušnost je něčím hluboce metafyzickým, co prý nemůže pochopit praktický rozum pragmatického světa. K zakladatelům „Deutschwissenschaft“ patřily autority velikosti Friedricha von der Leyena, Gustava Roetha, Heinze Kindermanna, Karla Vietora. Německá germanistika se na své cestě „od sebepoznání k sebezáchově“ (Lämmert) stala vědou o německví, pojem národa se jí pod rukama proměnil v pojem německví, Lämmert píše, že německý nacionalismus nebyl šovinističtější než nacionalismus jiných národů – že však byl poetičtější. A opravdu: stačilo vyměnit básníka-zjevitele za postavu nadanou i prakticky. Výkvětu německé germanistiky, když byl zformuloval „K lidu bliž a s ním vyšší“, zbylo už jen uvítat materializaci německví – „*Volkswerden des deutschen Geistes und Geisteswerden des deutschen Volkes*“. Vůdce přišel, působivá slova nechyběla. Jen v jednom se akademická proroctví měla dočkat trpkého zklamání: vůdce německého národa neobrodil svou zemí poezií. Některé z nacionálních proroků to stálo universitní stolice, některé i život.

Zatímco studie Lämmertova dovozuje, kterak filologové rozvinuli argumenty k substancializaci nacionálních pojmů, kdežto Walther Killy na srovnání

německých čítanek podává inspirující materiál k úvaze o funkční proměně národa, ukazuje Karl Otto Conrady německou literární vědu přímo na cestě ke vplynutí do totálního nacistického státu.

Conrady barvitě dokládá, jak dobře použitelným nástrojem se pro nacisty stal odpoutaný pojem národa, vypjatě pěstovaný jako nejautentičtější pramen všech hodnot. A tento moment naopak přivedl nacionální inteligenci k tomu, že pohlížela na nacistické hnutí jako na něco pouze mimoracionálně pochopitelného, jako na „*průlom z národních prahlubin*“, průlom, který údajně překonává choroby civilizace a odcizenost její kultury návratem do lůna prvotních prasil národní tvorivosti. „*Neznámý lid povstává a říká své politické Ano. Ze starých štáv roste ještě jednou epocha, která má smysl. Její omyly váží málo. Její otřesy jsou produktivní. Její převrat je – jakkoli dopadá tvrdě – bez zvrůle. Nad dneškem se rozprostírá budoucnost, protože jde o proměnu věčného. Lidé věří, vykračují, dívají se vpřed a mezi nimi nepozorován jede rytíř z Bamberku*“ (FREYER, Hans. *Pallas Athene. Ethik des politischen Volkes*. Leipzig 1935). Národní pojmy přešly z kabinetů do života.

Bylo mnohokrát po právu řečeno, že národ znamená soubor hodnot. V proměnách tohoto pojmu je důležité, odkud jsou ony hodnoty odvozeny. Jak jsme viděli na německých čítankách, vztahovaly se národní hodnoty až do roku 1848 k občanské společnosti přirozenoprávně pojaté. S uvolněním národních pojmů z této vazby se uvolňuje i vymezení pojmu „lid“; mění se z racionální veřejnosti pluralistické demokracie v hluboce iracionální podstatu národního společenství. Jen jediný představitel německé měšťanské kultury měl při vši lásce k vlasti dosti svědomí i prozíravosti: Thomas Mann se už v roce 1926 ptá naléhavými slovy, zda ono romantické „*noční třeštění, celý ten görresovský komplex země, lidu, národa, minulosti a smrti, celý ten revoluční obskurantismus*“ je pro Německo tím pravým výchovným činem. Významní literární historikové právě v té době propracovávali pokleslou podobu filosoficko-historické organologie (například ve *Volkhafte Literaturwissenschaft* Heinze Kindermanna). Pokud jde o popis národní a lidové substance, disponovala germanistika rozvinutou řečí metafor, odvozených z významového okruhu biologického (organického) růstu. Jejich jádro pochází již ze slovníku pozdně romantického a k paradoxům dějin patří, že k prvním šířitelům této metaforické řeči patřil spolu s mnoha jinými osvícenými lidmi demokrat Jacob Grimm. Stačilo pouze zasadit metaforickou apologii národa do nového rámce. Souvisí s proměnou národních pojmů, že nejvlastnějším kořenem „němectví“ německé germanistiky byla pozdní romantika. V jejím duchu znehodnocovala zejména německá literární věda stále intenzivněji ideje evropského osvícenství.

Je pochopitelné, že v naznačených souvislostech muselo dojít i na univerzální představu humanity: „Lid“ neznamená již „všichni svobodní občané“, tedy souhrnný pojem vymežitelný právně, nýbrž organicky národní celek vymežitelný vlastně jen biologicky. Přirozené právo se proměňuje v právo přírody. „*Výchova k humanitě*

se nezaměřuje již na člověka o sobě, ale na německého člověka s jeho národními hodnotami a silami.“

Co bylo dále, je všeobecně známo. Nacionální socialismus zhmotnil nejen vizi „*výchovy Němce na Němce*“, ale i onu původně jen duchovní degradaci „národa“ z „veřejnosti“ v holé „společensví“ – v hordu.

Bylo by velmi jednoduché prohlásit německé germanisty, filosofy života, Nietzscheho, Mommsena a třeba až i Jacoba Grimma za fašisty – jak se ostatně po válce dosti často stávalo. Ale toto označení pomíjí nejen historickou pravdu, ale i podstatu věci. Poučnost příběhu „germanistiky – jediné národní vědy“ spočívá právě v tom, že žádný z jejích koryfejí před rokem 1933 fašistou nebyl. Na drastickém případu „němectví“ je možno ujasnit si obecnou proměnu moderního pojmu národa z ideologie s momentem pravdy v pseudoideologii; od věcné koncepce k temnému mýtu, jehož prodlužující se stíny ohlašují za červánkových orgií vlastenců jen příchod temna.